

استان مرکزی و بایسته‌های حکمرانی

به اهتمام:

دکتر احمد بیگلری

عضو هیأت علمی دانشگاه اراک

انتشارات دانشگاه اراک

سرشناسه	: بیگلری، احمد، ۱۳۵۹-، گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور	: استان مرکزی و بایسته‌های حکمرانی/ به اهتمام احمد بیگلری.
مشخصات نشر	: اراک: دانشگاه اراک، انتشارات، ۱۴۰۲..
مشخصات ظاهری	: ۱۶۳ص: مصور، جدول، نمودار.
فروست	: انتشارات دانشگاه اراک؛ شماره انتشار ۲۲۱/۲۶.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۳۸۸۲-۴-۲
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
موضوع	: توسعه صنعتی -- ایران -- استان مرکزی Industrial promotion -- Iran -- Markazi (Province)
موضوع	: پیشرفت -- جنبه‌های اجتماعی Progress -- Social aspects
موضوع	: توسعه اجتماعی -- ایران -- استان مرکزی Community development -- Iran -- Markazi (Province)
موضوع	: استان مرکزی -- اوضاع اقتصادی Markazi (Iran: Province) -- Economic conditions
موضوع	: استان مرکزی -- اوضاع اجتماعی Markazi (Iran: Province)- Social conditions
شناسه افزوده	: دانشگاه اراک، انتشارات. Arak University Press
رده‌بندی کنگره	: HC۴۸۰
رده‌بندی دیویی	: ۳۳۸/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۲۸۲۸۰۵

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

عنوان: استان مرکزی و بایسته‌های حکمرانی

گردآورنده: دکتر احمد بیگلری

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

ناشر: انتشارات دانشگاه اراک

چاپ و صحافی: انتشارات دانشگاه اراک

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است»

اراک، میدان بسیج، بلوار کربلا، دانشگاه اراک، ساختمان کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، طبقه دوم، اتاق شماره ۲، انتشارات دانشگاه اراک
پست الکترونیک: press@araku.ac.ir - تارنما: <https://press.araku.ac.ir>

فهرست مطالب

پیشگفتار رئیس همایش.....	۷
پیشگفتار رئیس دانشگاه اراک.....	۹
مقدمه دبیر علمی همایش.....	۱۱

فصل اول: حکمرانی استانی، شهروندی و قدرت ملی: طراحی چارچوبی تحلیلی

۱-۱ مقدمه.....	۱۳
۲-۱ حکمرانی: فرایندی تعاملی.....	۱۴
۳-۱ شهروندی: معیار حکمرانی.....	۱۷
۴-۱ قدرت ملی: برآیند حکمرانی.....	۲۱
۵-۱ حکمرانی استانی.....	۲۴
۱-۵-۱ حکمرانی در فضای ملی و مسأله تمرکززدایی.....	۲۵
۲-۵-۱ حکمرانی محلی شهروندمحور.....	۲۶
۶-۱ نتیجه‌گیری.....	۲۸
۷-۱ منابع.....	۲۹

فصل دوم: ترسیم وضعیت مطلوب تمرکززدایی مدیریتی از دیدگاه شهید بهشتی(ره)

۱-۲ مقدمه.....	۳۳
۲-۲ مبانی نظری.....	۳۵
۱-۲-۲ الگوی سازماندهی عدم تراکم.....	۳۸
۲-۲-۲ الگوی سازماندهی عدم تمرکز.....	۳۹
۳-۲-۲ الگوی خودگردانی محلی.....	۳۹
۳-۲ روش تحقیق.....	۴۰
۴-۲ یافته‌های تحقیق.....	۴۱
۱-۴-۲ اصل تمرکززدایی در حکمرانی.....	۴۱
۲-۴-۲ مزایای تمرکززدایی.....	۴۳
۳-۴-۲ آسیب‌های تمرکززدایی.....	۴۴
۴-۴-۲ مکانیسم تحقق تمرکززدایی.....	۴۵
۵-۲ نتیجه‌گیری.....	۴۶
۶-۲ منابع.....	۴۸

فصل سوم: حکمرانی محیط‌زیست در استان مرکزی، مسائل، چالش‌ها و الزامات

۴۹	۱-۳ مقدمه.....
۵۰	۲-۳ روش پژوهش.....
۵۱	۳-۳ یافته‌های پژوهش.....
۵۱	۱-۳-۳ آلودگی هوا.....
۵۲	۲-۳-۳ شاخص‌های شدت مصرف انرژی و آب.....
۵۲	۳-۳-۳ وضعیت آب و فاضلاب.....
۵۳	۴-۳-۳ کاربری اراضی.....
۵۳	۵-۳-۳ ارزیابی توان اکولوژیک.....
۵۵	۶-۳-۳ ارزیابی تغییر اقلیم و خشکسالی.....
۵۵	۷-۳-۳ ارزیابی کارایی مناطق حفاظت شده موجود استان.....
۵۵	۸-۳-۳ ردپای اکولوژیک و ظرفیت زیستی.....
۵۶	۴-۳ نتیجه‌گیری.....
۵۶	۵-۳ پیشنهادها.....
۵۷	۶-۳ منابع.....

فصل چهارم: ارائه مدل حکمرانی پایدار: مورد مطالعه استان مرکزی

۵۹	۱-۴ مقدمه.....
۶۲	۲-۴ مبانی نظری.....
۶۲	۱-۲-۴ حکمرانی.....
۶۳	۲-۲-۴ حکمرانی پایدار.....
۶۵	۳-۲-۴ ابعاد حکمرانی پایدار.....
۶۶	۴-۲-۴ شاخص‌های حکمرانی پایدار.....
۷۲	۳-۴ روش‌شناسی تحقیق.....
۷۵	۴-۴ یافته‌های تحقیق.....
۷۸	۵-۴ بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها.....
۸۰	۶-۴ منابع.....

فصل پنجم: الگوی حکمرانی شهری و چالش‌های توسعه صنعتی؛ مطالعه استان مرکزی

۸۳	۱-۵ حکمرانی شهری؛ الگوها و اهداف.....
۸۵	۲-۵ الگوی رشد: توسعه صنعتی و چالش‌های آن در استان مرکزی.....
۹۰	۳-۵ نتیجه‌گیری و راه‌کارها.....
۹۴	۴-۵ منابع.....

فصل ششم: عدالت توسعه منطقه‌ای: مطالعه موردی استان مرکزی

۹۵	۱-۶ مقدمه.....
۹۶	۲-۶ ادبیات تحقیق.....
۹۸	۳-۶ داده‌ها و روش تحقیق.....
۱۰۱	۴-۶ تحلیل داده‌ها.....
۱۰۵	۵-۶ نتیجه‌گیری.....
۱۰۵	۶-۶ منابع.....

فصل هفتم: نقش تمرکززدایی مالی در مهار تورم در سطح استان‌ها

۱۰۹	۱-۷ مقدمه.....
۱۱۱	۲-۷ ادبیات موضوع.....
۱۱۷	۳-۷ تمرکززدایی مالی در ایران.....
۱۲۲	۴-۷ معرفی داده‌ها و روش تحقیق.....
۱۲۳	۵-۷ نتایج.....
۱۲۴	۶-۷ نتیجه‌گیری و پیشنهادها.....
۱۲۵	۷-۷ منابع.....

فصل هشتم: الزامات و بایسته‌های اقتصادی حکمرانی مطلوب استانی در چارچوب رویکرد اقتصاد مقاومتی

۱۲۹	۱-۸ مقدمه.....
۱۳۰	۲-۸ پیشینه پژوهش.....
۱۳۱	۳-۸ مفهوم پژوهی اقتصاد مقاومتی.....
۱۳۲	۴-۸ اسناد بالادستی و حکمرانی اقتصادی استانی.....
۱۳۴	۵-۸ حکمرانی مطلوب و اقتصاد استانی.....
۱۳۸	۶-۸ نسبت نظری حکمرانی اقتصادی استانی و اقتصاد مقاومتی؛ الگوی پیشنهادی.....
۱۳۸	۱-۶-۸ مردمی‌سازی اقتصاد؛ محور حکمرانی اقتصاد استانی.....
۱۴۰	۲-۶-۸ مدیریت جهادی؛ بعد نرم‌افزاری حکمرانی اقتصادی استانی.....
۱۴۱	۷-۸ اسناد بالادستی و حکمرانی اقتصادی استانی.....
۱۴۲	۸-۸ نتیجه‌گیری.....
۱۴۳	۹-۸ منابع.....

فصل نهم: حکمرانی محلی در حوزه امنیت اجتماعی: چالش‌ها و بایسته‌ها

۱۴۵	۱-۹ مقدمه.....
۱۴۶	۲-۹ ادبیات نظری؛ امنیت اجتماعی.....
۱۴۸	۳-۹ روش‌شناسی تحقیق.....
۱۴۹	۴-۹ نمونه موردی؛ استان مرکزی.....
۱۵۰	۵-۹ بحث و تحلیل.....
۱۵۰	۱-۵-۹ شاخص‌های ورودی ناامنی اجتماعی استان مرکزی.....
۱۵۲	۲-۵-۹ روند روبه‌گسترش حاشیه‌نشینی.....
۱۵۳	۶-۹ شاخص‌های خروجی ناامنی اجتماعی استان مرکزی.....
۱۵۳	۱-۶-۹ امنیت اجتماعی بر مبنای میزان اعتماد جامعه به حکومت.....
۱۵۴	۲-۶-۹ میزان رضایت از وضعیت حال و امید به آینده.....
۱۵۵	۳-۶-۹ میانگین شاخص جرائم کشور و مقایسه استانی.....
۱۵۵	۴-۶-۹ آمار اعتیاد.....
۱۵۵	۵-۶-۹ نمود ناامنی اجتماعی آلودگی هوا در جامعه ایران.....
۱۵۶	۶-۶-۹ ناامنی‌های جامعه در حوزه اقتصاد.....
۱۵۷	۷-۹ بایسته‌های حکمرانی مبتنی بر امنیت جامعه.....
۱۵۹	۸-۹ جمع‌بندی؛ بایسته‌های رویکرد اجتماعی در تدوین الگوی حکمرانی.....
۱۵۹	۱-۸-۹ چالش عملکرد سازمان خصوصی‌سازی در ایجاد وضعیت حاد و امنیتی.....
۱۶۰	۲-۸-۹ چالش شهرک‌های صنعتی.....
۱۶۰	۳-۸-۹ آلودگی هوا.....
۱۶۰	۴-۸-۹ ناامنی‌های حاشیه‌نشینی.....
۱۶۱	۵-۸-۹ چالش‌های منابع آب و خاک استان.....
۱۶۱	۹-۹ منابع.....

پیشگفتار رئیس همایش

جمهوری اسلامی ایران در مسیر تحقق اهداف و صعود به قله آرمان‌های بلند خود، همواره دچار فراز و نشیب‌های گوناگون بوده است. اما در این میان، رهنمودهای داهیانه رهبر معظم انقلاب (مدظله العالی) و اراده و پشتیبانی مردم همواره راهگشا بوده و قطار انقلاب را در مسیر پیشرفت و تعالی پیش برده است. اکنون که انقلاب اسلامی به چهل‌واژه دوم خود وارد شده، با روی کار آمدن دولت مردمی و انقلابی، این درخت تنومند، ریشه‌های عمیق‌تری دوانده و در جهت تحقق اهداف، گام‌های مهمی برداشته شده است؛ هرچند هنوز تا رسیدن به قله، راه زیادی باقی مانده و برای طی کردن این مسیر، با مسائل و موانع متعدد از جمله مشکلات مدیریتی و ساختاری مواجه هستیم، اما معتقدیم که حکمرانی متعالی، راهبردی مؤثر برای حل این مشکلات بوده و لازمه آن، بهره‌گیری از ظرفیت تمامی نخبگان جامعه در جهت شناسایی مؤلفه‌های ساخت حکمرانی متعالی است.

در گام دوم انقلاب، حکمرانی متعالی در سایه یک تحول اساسی در نظام مدیریت کشور در حوزه داخلی و مراودات بین‌المللی در سطوح مختلف، محقق خواهد شد. این امر نیازمند واگذاری مدیریت کشور به اندیشه‌های جدید با تمرکز بر انتقال تجارب گذشته و به‌روزرسانی دانش مدیریت در کشور بوده و با نهادینه‌سازی تصمیمات کلان بر مبنای تحقیق، پژوهش و یافته‌های علمی محقق خواهد شد. بر این اساس، می‌توان مدل حکمرانی متعالی را الگویی برای الهام‌بخشی در بسیاری از حوزه‌های گفتمانی مدنظر قرار داد.

از آنجایی که با برگزاری سلسله همایش‌های حکمرانی متعالی، تمرکززدایی ساختاری و واگذاری امور به مردم به‌عنوان یکی از راهبردهای مهم تحول در حکمرانی شناسایی شده، برگزاری همایش «حکمرانی استانی: چالش‌ها و الزامات» در زیرمجموعه چهارمین همایش ملی و دومین همایش بین‌المللی حکمرانی متعالی، فرصت مناسبی است تا زوایای گوناگون حکمرانی، مانند عدالت جغرافیایی، آمایش سرزمین، الزامات حقوقی، سیاسی و امنیتی، مورد واکاوی قرار گیرد.

بی‌شک برگزاری این همایش در استان مرکزی به‌عنوان مهد فرهنگ و صنعت کشور بر پایه سبقه صنعتی، علمی و پژوهشی این استان، و با بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌های جامعه دانشگاهی، نخبگانی، نهادهای مردمی و ... می‌تواند در حل مسائل و مشکلات و چالش‌های پیش‌روی استان، نقش مهم و مؤثری ایفا نماید.

ضمن تقدیر و تشکر از زحمات و تلاش‌های تمامی دست‌اندرکاران برگزاری این همایش، امید است با استقبال گسترده فعالان حوزه حکمرانی و نخبگان دانشگاهی، علاوه بر برگزاری هرچه باشکوه‌تر

همایش، بسترهای علمی و گفتمانی اصلاح ساختار حکمرانی کشور فراهم شده و گامی مؤثر در جهت تحقق حکمرانی استانی به‌شمار رود.

کتاب پیش‌رو در برگیرنده ۹ مقاله از میان بیش از ۵۰ مقاله واصله به دبیرخانه همایش است که مسائل، چالش‌ها و بایسته‌های حکمرانی استانی را با عطف نظر به استان مرکزی ارائه می‌نماید؛ باشد که در مسیر پیشرفت و تعالی سرزمین آفتاب، راهگشا و مؤثر باشد.

دکتر فرزاد مخلص‌الائمه

استاندار مرکزی و رئیس همایش

پیشگفتار رئیس دانشگاه اراک

حکمرانی نمودی از حکومت‌داری بر اساس عقل جمعی و استفاده از علم، نوآوری، عوامل به‌وجودآورنده و بازیگران اصلی است. یکی از اصول حکمرانی، گفتمان‌سازی براساس علوم، دانش‌ها، داده‌ها و توجه به بازیگران اصلی است. در این خصوص، جایگاه دانشگاه به‌عنوان نهاد سازمان‌دهنده و اعتباربخش به داده‌ها و یافته‌ها بی‌بدیل است. بر این اساس، استفاده از علم و دانش و نوآوری در حکمرانی، اجتناب‌ناپذیر است. از منظری سیستمی، تناسب خروجی‌ها با ورودی‌ها و بازخوردگیری درست، اساس حکمرانی است. اتفاقات به‌سرعت رخ داده، به‌سرعت تغییر می‌کنند و به‌سرعت پدیده‌های جدیدی را به‌وجود می‌آورند. به‌ناچار حکومت‌ها باید بر اساس حکمرانی‌ها، سیاست‌گذاری نموده و برای اتفاقات پیش‌رو، بر اساس تحلیل واقعیت‌ها و تغییرات رخ داده، تصمیمات سیاستی لازم را اتخاذ نمایند. بنابراین، هرگونه سیاست‌گذاری، اجرا و تصمیم‌گیری، منوط به حکمرانی صحیح در هریک از حوزه‌های سیاست‌گذاری خواهد بود. در مجموع می‌توان گفت یکی از مقدمات اساسی حکمرانی، بهره‌گیری از دانشگاه، علم، دانشجو و استاد است.

دانشگاه به‌عنوان بخشی از جامعه مدنی، از بدو تأسیس در جوامع مدرن، در فرایندهای سیاست‌گذاری مؤثر بوده است. اما در چارچوب حکمرانی، دانشگاه یکی از بازیگران اصلی حکمرانی، و به‌طور خاص به‌مثابه نرم‌افزار حکمرانی، نه صرفاً نهادی مؤثر، بلکه نهاد تعیین‌کننده سیاست‌ها به‌شمار می‌رود. امروزه عبارت «حکمرانی آموزش عالی» به‌عنوان یکی از مسایل حکمرانی در حوزه سیاست‌گذاری آموزش، خود، نشان‌دهنده توجه به نقش و جایگاه محوری دانشگاه در حوزه کلان حکمرانی است.

در این راستا، «دانشگاه آینده»، اساساً دانشگاهی براساس رویکرد حکمرانی است. بنابراین، دانشگاه آینده، خود یک رویکرد در حوزه آموزش عالی در چارچوب پارادایم حکمرانی محسوب می‌شود. در این رویکرد، نقش‌ها در خود نهاد دانشگاه بازتعریف می‌گردند. «استاد» نه به‌مثابه دانای کل، بلکه در نقش هدایت‌گری و جهت‌دهی به پرسش‌های دانشجویان در خلال پژوهش و گفتگو لحاظ می‌گردد. «دانشجو» در مواجهه با واقعیت‌های جامعه به پرسشگری روی آورده، در گفتگو با هم‌آلان و در تعاملی فعال با استاد به پژوهش می‌پردازد. اساساً خود مقوله «دانش» هم دچار تغییر معنایی شده است. دانش اجتماع‌محور و محلی و مقولاتی از این دست، نمایانگر تغییر نگرش به مقوله دانش براساس رویکردهای مشارکتی و تعاملی و به‌رسمیت‌شناختن گونه‌های مختلف آگاهی بشری در صورت «علم» به‌شمار می‌رود.

برگزاری همایش «حکمرانی استانی: چالش‌ها و الزامات» در استان مرکزی توسط استانداری مرکزی و دانشگاه اراک و با همکاری سایر نهادهای عمومی استان، گامی مهم در راستای توجه به نقش محوری دانشگاه در امر حکمرانی و نهاد اعتباربخش به دانش زیسته و تجربه‌شده مدیران، فعالان اجتماعی، صنعتگران و کلیه بازیگران حکمرانی است. به امید تعالی بیشتر در امر حکمرانی ایرانی و اسلامی و با تشکر از همه دست‌اندرکاران همایش که در فرصتی اندک، همه مساعی خود را به کار بستند.

دکتر مجتبی ذوالفقاری

رئیس دانشگاه اراک

مقدمه دبیر علمی همایش

حکمرانی یک بسته مفهومی است که از دل زنجیره‌ای از مفاهیم به هم پیوسته در حوزه علوم اداره، در بستر پارادایم‌های جدید در علوم اجتماعی به مفهوم عام آن، زاده شده است. در برداشت‌های نوین از حکمرانی، دولت (به معنای حکومت^۱)، تنها یکی از بازیگران چرخه زمامداری به شمار می‌آید. شرکت‌های تجاری، سازمان‌های مردم‌نهاد، مؤسسات پژوهشی، رهبران مذهبی، احزاب، نهادهای نظامی و امنیتی و .... دیگر کنشگران و بازیگران در فرایند حکمرانی هستند. هرچه تعداد و تنوع این بازیگران در یک جامعه بیشتر باشد، حکمرانی پیچیده‌تر می‌گردد. به تعبیری کلی، حکمرانی عبارت است از مجموعه‌ای از عوامل (اعم از بازیگران، ذینفعان، ساختارها، عملکردها و فرایندهایی) که در طراحی و اجرای سیاست‌های عمومی، مؤثر و تعیین‌کننده‌اند.

حکمرانی در «فضای ملی»، یعنی در داخل یک کشور و عرصه انحصاری اعمال حاکمیت دولت، می‌تواند سطوح مختلف ملی، ایالتی، استانی یا شهری را شامل شود. مسأله اساسی حکمرانی در فضای ملی آن است که چگونه می‌توان نقش دولت را در شرایط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی به شدت در حال تغییر امروزی دوباره پیکربندی کرد؟ اما نحوه سازمان‌دهی قدرت سیاسی به ویژه باتوجه به کشورهای دارای جغرافیای فرهنگی متنوع، مسأله‌ای است که حکمرانی محلی، معطوف به آن است.

کتاب پیش‌رو، در راستای بررسی و مطالعه مسایل، چالش‌ها و بایسته‌های حکمرانی استانی با عطف نظر به استان مرکزی، دربردارنده مجموعه ۹ مقاله است که شماری از پژوهشگران این حوزه میان‌رشته‌ای، از زوایای مختلف به برخی از ابعاد گوناگون آن پرداخته‌اند. فصل اول، به قلم نگارنده این سطور از زاویه بررسی مفهومی، تلاش نموده تا حکمرانی استانی شهروندمحور را به عنوان نوعی از حکمرانی معطوف به قدرت ملی، تبیین نماید.

فصل دوم به قلم عباس عمادی به مسأله تمرکززدایی مدیریتی از دیدگاه شهید بهشتی، به عنوان یکی از معماران نظری حکمرانی در جمهوری اسلامی ایران، می‌پردازد. بنابراین، این فصل را همچون فصل نخست، می‌توان از زاویه مبانی حکمرانی استانی، مورد توجه قرار داد.

امیر انصاری و یوسف یوسفی در فصل سوم به مسایل، چالش‌ها و الزامات حکمرانی محیط زیست در استان مرکزی پرداخته‌اند. از دیدگاه نویسندگان، مهم‌ترین چالش‌های زیست‌محیطی استان مرکزی عبارتند از روند افزایشی آلودگی هوا، بالابودن سرانه مصرف برق و گاز، رتبه سوم ردپای اکولوژیک و کسری بالای اکولوژیک (ناپایداری توسعه)، تخصیص رقم ناچیز یک درصدی آب به بخش محیط زیست، گسترش کانون‌های گرد و غبار، عدم مدیریت کامل پسماندها و پساب‌ها، کاهش تنوع زیستی، خشک‌سالی و تغییر اقلیم و کمبود امکانات، تجهیزات و نیروی انسانی در محیط زیست استان مرکزی. آنها موضوع توجه به الزامات توسعه پایدار را در اینجا ضروری می‌دانند.

حمیدرضا طلائی و همکاران در فصل چهارم، مدل حکمرانی پایدار را به‌عنوان الگویی برای استان مرکزی مورد بحث و بررسی قرار داده، هشت عامل اثرگذار بر دستیابی به حکمرانی پایدار را برمی‌شمارند. در سطح چهارم و ابتدایی مدل، اثربخشی دولت و دسترسی آزاد و استفاده از اینترنت، در سطح سوم آموزش، انسجام سیاسی و شفافیت و مهار فساد، در سطح دوم انطباق‌پذیری و سازگاری، و در سطح نخست و بالایی مدل، مردم‌سالاری و مشارکت عمومی قرار گرفته‌اند.

فصل پنجم به قلم سلمان صادقی‌زاده و سحر زندی‌محب با نظر به مقوله توسعه صنعتی در استان مرکزی و به‌خصوص شهر اراک، مقوله حکمرانی شهری را مورد بحث و نظر دارد. نویسندگان ضمن برشمردن چهار الگوی کلان حکمرانی شهری (مدیریتی، کورپوراتیستی، شد و رفاه)، به این نتیجه رسیده‌اند که حکمرانی شهری در استان مرکزی بر اساس الگوی رشد طراحی شده است. این الگو گذشته از نقاط قوتی که دارد، از کاستی‌هایی راهبردی رنج می‌برد که مهم‌ترین آنها تأکید بر جنبه‌های اقتصادی و صنعتی، به‌قیمت کم توجهی به جنبه‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و فرهنگی است.

وحید کفیلی‌خواجه و همکاران در فصل ششم با عطف نظر به مقوله عدالت، توسعه منطقه‌ای در استان مرکزی را با بهره‌گیری از ۱۲ متغیر و شاخص مورد بررسی قرار داده‌اند. نتیجه این پژوهش، نشان از واگرایی در سطح توسعه شهرستان‌های استان است.

کاوه درخشانی در آبی در فصل هفتم مسأله تمرکززدایی مالی و نقش آن در مهار تورم در سطح استان‌ها را مورد بحث قرار داده است. نویسنده معتقد است تمرکززدایی مالی از طریق افزایش کارایی، اثربخشی، پاسخگویی و استفاده از منابع و امکانات منطقه‌ای می‌تواند بر کاهش هزینه‌های تولید و افزایش بهره‌وری و به‌تبع آن، بر کنترل قیمت تأثیرگذار باشد.

در فصل هشتم، امیر عباسی خوشکار با محور قراردادن اقتصاد مقاومتی به‌مثابه یک رویکرد، به بایسته‌های اقتصادی حکمرانی استانی پرداخته است. نویسنده تلاش نموده نسبت مفهومی رویکرد اقتصاد مقاومتی و حکمرانی اقتصادی استانی را در سه ضلعی مفهومی مشارکت اقتصادی مردمی، نرم‌افزار مدیریت جهادی و اسناد بالادستی تبیین نماید.

در نهایت، حمید سجادی در فصل نهم، چالش‌ها و بایسته‌های حکمرانی محلی را در حوزه امنیت اجتماعی مورد پژوهش قرار داده است. امنیت اجتماعی با تمرکز که بر تهدیدات معطوف به ارزش‌های اساسی جامعه داشته، مبنای حکمرانی بوده، و الزام‌آغازین و بنیادین برقراری حکمرانی خوب در تمامی مقیاس‌های محلی تا کلان آن است. نویسنده کوشیده با در نظر گرفتن امنیت اجتماعی به‌مثابه الزام ابتدایی حکمرانی، چالش‌های امنیت اجتماعی در جامعه ایران و به‌طور خاص، استان مرکزی را بررسی نماید.

دکتر احمد بیگلری

عضو هیأت علمی دانشگاه اراک

تیرماه ۱۴۰۲